



120 години Софийски университет – 120 години висше образование в България

Софийският университет „Св. Климент Охридски“ е най-старото висше учебно заведение в България. Той е създаден на 1 октомври 1888 г. с решение на Народното събрание като висш педагогически курс. Неговата история е възплъщение и продължение на многовековната културна и просветна традиция на българския народ. От възникването си СУ изпълнява неотменно своята културно – просветна мисия и дава своя принос в националното развитие след Освобождението. Постепенно се налага като един от авторитетните научни центрове на Балканите. Днес той е най-големият и престижен научно – изследователски център в страната.



ИСТОРИЯ

През 1880 Министерството на просвещението внася в Народното събрание проект за Основен закон за училищата в Българското княжество. В него се предвижда да се отвори българско висше училище (университет), което да обхване юридическите, философските, естествените, медицинските и техническите науки. Софийският университет е създаден първоначално като Висш педагогически курс към Първа мъжка гимназия. През 1887 г. министърът на просвещението Т. Иванчев издава наредба за откриване на педагогически клас към Първа мъжка гимназия в София. Занятията започват на 1 октомври 1888 г. Това е рождената дата на българския университет. Педагогическият курс има за цел „да дава висше образование и да подготвя учители за средните училища.“ Занятията започват с четирима редовни и трима извънредни преподаватели – всички със солидно европейско образование и научни изяви. Студентите са 43-ма – само мъже. В приетия правилник се предвижда функционирането само на историко-филологическо отделение. В края на 1888 г., отчитайки доброто начало на Висшия педагогически курс, Народното събрание взема решение за преобразуването му във Висше училище. На 29 януари 1889 г. в присъствието на Иван Шишманов – представител на Министерство на просвещението – за първи ректор на висшето училище е назначен Александър Теодоров-Балан. Той е избран за ректор измежду първите седем преподава-

тели (т. нар. „нови седмочисленици“): Александър Балан, Любомир Милетич, Иван Георгов, Никола Михайловски, Йосиф Ковачев, Станимир Станимиров и Иван Данев. На 31 януари 1889 г. са назначени първите преподаватели на Висшето училище, които веднага поставят въпроса за създаване на библиотека и снабдяването ѝ с периодични издания, както и за изработването на правилник.

ДАРТЕЛИ

Основните средства, използвани за построяването сградата на Софийския университет, са от наследството на братята Евлоги и Христо Георгиеви. През 1896 г. Евлоги Георгиев подарява на българската държава 800 хил. лв. за построяване сграда на университета и предоставя парцел от 10 134 m² в центъра на София (на стойност 200 хил. лв). В завещанието си той пише: „Само надеждата ми, че ще мога и аз да участвам за преуспяването и величието на отечеството ми, ме прави да умра спокойно, защото, ако съм работил през всичкия си живот и съм спестявал, както брат ми и аз, ние сме били въодушевявани само от това желание, което сега остава да се осъществи от наследниците ми и от изпълнителите на завещанието“. Неговата последна воля е да се отделят 6 млн. лв. от цялото му състояние и да се основе и поддържа висше училище. Завещанието е оспорено от роднините на братята. Заради проточилия се съдебен процес построяването на Висше училище, както предвижда чл. 13 от завещанието, се реализира

чак през 1934 г., когато е построен ректоратът на Софийския университет. След това издигат и другите две крила. Не се изпълнява желанието на Евлоги училището да се казва „Евлоги и Христо Георгиеви от Карлово“, а е наречено „Св. Климент Охридски“.

РЕКТОРАТ

Централната сграда на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ – Ректората е една от архитектурните забележителности на София. Тя е построена със средствата на двамата дарители на университета – братята Евлоги и Христо Георгиеви. Намира се на бул. „Цар Освободител“ 15. През 1906 г. е обявен конкурс за сграда на държавен университет, който е спечелен от френския архитект Анри Бреансон. Проектът представлява ансамбъл от десетина сгради, но не е реализиран до избухването на Първата световна война през 1914 година. През 1920 г. ефорията възлага на арх. Йордан Миланов да преработи първоначалните проекти в една сграда. Строителството започва на 30 юни 1924 г. с тържествено полагане на основния камък.

Арх. Бреансон завежда дело за нарушени авторски права, което спечелва и ефорията му изплаща обезщетение от 129 млн. 250 хил. и 95 франка в злато. Строежът на централното крило започва през 1924 г. и е завършен през 1934 г. Сградата е тържествено осветена на 16 декември 1934 година. Пред фасадата са поставени изработените от скулптора Кирил Шиваров брон-



СЪЗДАНА НА ПЕРТИФЕТА
1934



СЪЗДАНА НА ПЕРТИФЕТА
1934



зови фигури на дарителите – братята Евлогий и Христо Георгиеви. Украсата на сградата е дело на скулпторите Михайло Парашчук, Любен Димитров и Любомир Далчев.

През 1940 г. започва изграждане на разширение с добавяне на две крила към университета, което е възложено на арх. Любен Константинов. Сградата е окончателно завършена едва през 1985 година. Сега Софийският университет предлага 88 специалности в 16 факултета.

УНИВЕРСИТЕТСКАТА БИБЛИОТЕКА

Строежът на университетската библиотека започва в средата на 1930 г. Проектът е дело на архитектите Иван Васильов и Димитър Цолов. Сградата на библиотеката е завършена и е осветена едновременно с ректората на 16 декември 1934 година. Университетската библиотека при СУ „Св. Климент Охридски“, една от най-големите научни библиотеки в България, е културен институт с национално значение.

АЛЕКСАНДЪР ТОДОРОВ – БАЛАН – ПЪРВИЯТ РЕКТОР НА СОФИЙСКИЯТ УНИВЕРСИТЕТ

Балан е роден на 15.10.1859 г. в село Кубей, Бесарабия, днес в Украйна, в семейството на българи преселници. Българският генерал Георги Тодоров му е брат. Балан следва последователно в Прага и Лайпциг, завършва славянска филология в Прага с докторат за труда „За звука в новобългарския език“. През 1884 г. се установява в София и 4 години работи в Министерството на

народното просвещение. След това става преподавател по славянска етнография, диалектология и история на българския език във Висшето педагогическо училище (днешния Софийски университет „Св. Климент Охридски“). От 1893 г. е професор и ръководител на катедрата по българска и славянска литература и катедрата по българска литература. Проф. Балан е първият ректор на университета, избран на 29 януари 1889 г. и няколко пъти след това е заемал този пост. Бил е и декан на Историко-филологическия факултет В края на 19 век и началото на 20 век Балан е главен деловодител и деловодител на Българското книжовно дружество (днес Българска академия на науките). От 1939 г. е почетен доктор на Софийски университет и действителен член на БАН.

От 1907 г. до 1910 г. е главен секретар на Българската екзархия. Александър Теодоров-Балан е един от създателите на българското туристическо движение, дългогодишен председател на Българското туристическо дружество и редактор на сп. „Български турист“.

Основно място в научните му занимания заемат изследванията, посветени на граматическия строеж на българския език, особеностите на българската звукова система, борбата с чуждиците, обогатяването на езика с народни думи и др. Публикува изследвания и в областта на литературната история. Научното наследство на акад. Балан се определя на 866 заглавия на книги, студии, статии и бележки, от които 310 са посветени на българския език. Негов принос в съвременния български език са думите: възглед, дейност, заплаха, излет, летовище, общувам, поява, предимство, становище, съвпадеж, творба, украса, усет и мн. др. *Та все пак и българският книжовен език си служи днес с няколко десетки думи и строежи от моя ръка изкарани и пуснати на пазар, както напр. верска, въз основа на..., влияние върху..., възглед, гледище, дейност, заплаха, излет, излетник, изтъкна, летовище, общувам, предимство, предходни, поява, становище, съгласно със..., съответни, съвпадеж, творба, тъй че..., украса, усет, хижа и др.*

тяването на езика с народни думи и др. Публикува изследвания и в областта на литературната история.

Научното наследство на акад. Балан се определя на 866 заглавия на книги, студии, статии и бележки, от които 310 са посветени на българския език. Негов принос в съвременния български език са думите: възглед, дейност, заплаха, излет, летовище, общувам, поява, предимство, становище, съвпадеж, творба, украса, усет и мн. др. *Та все пак и българският книжовен език си служи днес с няколко десетки думи и строежи от моя ръка изкарани и пуснати на пазар, както напр. верска, въз основа на..., влияние върху..., възглед, гледище, дейност, заплаха, излет, излетник, изтъкна, летовище, общувам, предимство, предходни, поява, становище, съгласно със..., съответни, съвпадеж, творба, тъй че..., украса, усет, хижа и др.*

(М. П.)



СГРАДАТА НА УНИВЕРСИТЕТСКАТА БИБЛИОТЕКА



ЦЕНТРАЛНАТА СТРАЖА НА ВИСШЕТО УЧИЛИЩЕ НА 29. "Часовни кул" 17. Фото: Иван Константинов. Фото: Иван Константинов. Фото: Иван Константинов.



СГРАДАТА НА УНИВЕРСИТЕТСКАТА БИБЛИОТЕКА

снимки: Божидар Карастоянов („Софийският университет през обектива на 30-те години“)